

Viatge pel riu Níger

LAMA GOMA

Dones rentant roba al port de Mopti. "L'aigua és d'un marró clar, com el del fang abans de coure. Excepte cardar, resar i dormir, tot es fa al riu".

El riu Níger és històricament la millor via per penetrar en els secrets de l'Àfrica Negra. Una via que encara avui és un univers particular.

A

l'Àfrica mai no es pot tenir presa. L'Àfrica és així", diu el senyor de la taquilla de la Compagnie Maliennne de Navigation, a Mopti. Immensos paquets i caixes d'emballatge s'acumulen a la petita oficina de venda de passatges. Encara no se sap a quina hora pot arribar el Kankou Mussa, un dels tres vells vaixells que fan el trajecte de Gao a Kulikoro. La ferotge calor alenteix els moviments de treballadors i passatgers. Fa anys que les parets, d'un verd elèctric, reclamen a crits una mà de pintura. Al fons, en una petita habitació, una dona immensa es venta tan lentament que costa d'ende-

vinar en quin moment mou el pai-pai. A totes les oficines oficials hi ha gent asseguda en taules, sense cap paper ni cap estri relacionable amb l'acte de treballar, que es venten, mengen plàtans o riuen estrepitosament quan algú els explica un acudit. Com a qualsevol lloc oficial, hi ha militars armats, de diversa graduació, que entren i surten amb energia i posat inquisitiu. Són els més ben alimentats del país i els encanta de fer ostentació de pistoles i uniformes davant les nenes jovenetes. Són els herois d'una injusta i mai ben aclarida guerra contra els tuareg del desert, la falsa amenaça que plana sobre el país.

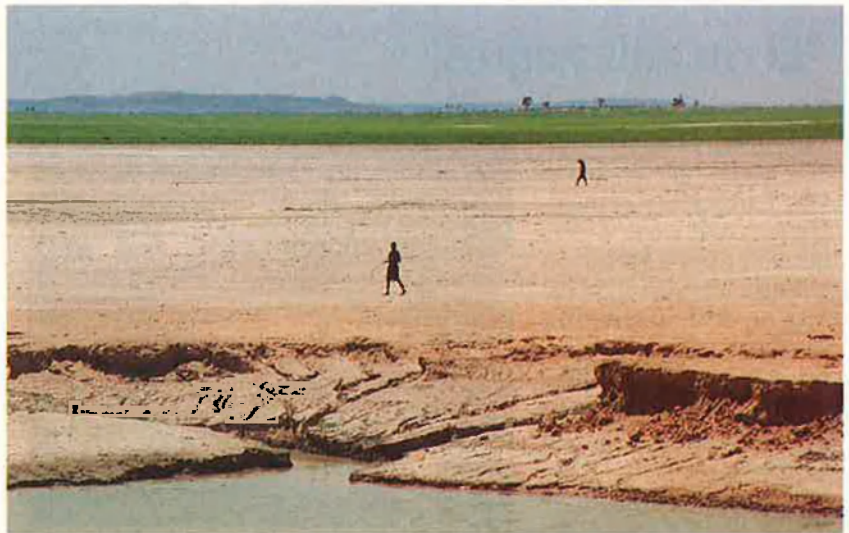
L'empleat manipula una ràdio atrotinada de l'època colonial, reparada mil vegades amb trossos d'esparadrap. Se senten paraules indesxifrables, probablement en bambara. Sembla que ha aconseguit d'establir comunicació amb el capità del vaixell, en un lloc ignot del Níger, entre Timbuktu i Mopti.

—El Kankou Mussa arribarà demà al matí. Ve amb retard perquè s'ha mort un nen a bord i s'han d'aturar per enterrar-lo, diu l'empleat. Salparà demà. Silenci momentani, i de cop, tothom torna a la seva inactivitat tradicional. La senyora grassa del fons ha deixat, un moment, de ventar-se, ha mirat el sostre, que necessita moltes més capes de pintura que no pas les parets, i tot seguit ha continuat agitant el pai-pai amb parsimònia.

Mopti, també anomenada la Venècia de Mali, és una de les principals ciutats del país. És la capital del delta interior que formen el Níger i un dels seus afluents, el Bani. Al port de Mopti, important per l'intens tràfic de passatgers i mercaderies, costa d'endevinar si la gent va o ve, si acaben d'arribar o si són a punt de marxar. S'hi barregen malinosos provinents de tots els racons del país: els bambara de Segú, els dogon de les muntanyes, els bozzo, pescadors nòmades, i els pastors transhumants peul, acompanyats, a uns metres de distància, de les dones, les més altes, elegants i boniques de la zona. Es pinten la boca de negre, desdibuixant el contorn dels llavis, com si haguessin llepat una capsa de betum. Tenen la pell de color de cafè amb llet carregat, són primes, altes, elegants en el vestir i van enjoiellades, com si una colònia de caragols d'ambre i plata se'ls hagués incrustat al coll i a les orelles. N'hi ha que duen una arracada d'or clavada al nas. Elles venen llet i ells carreguen i descarreguen cabres de les piragües.

Abans, els tuareg solien baixar pel Níger fins a Mopti. Arribaven carregats amb les plaques de sal que treuen del desert i feien negoci a la vora del riu. Ara ja no vénen. Fa poc en van aparèixer dos, al port, i la multitud els va linxar, cosa que provocà la intervenció dels militars, que ara són pertot arreu, lligant amb les nenes.

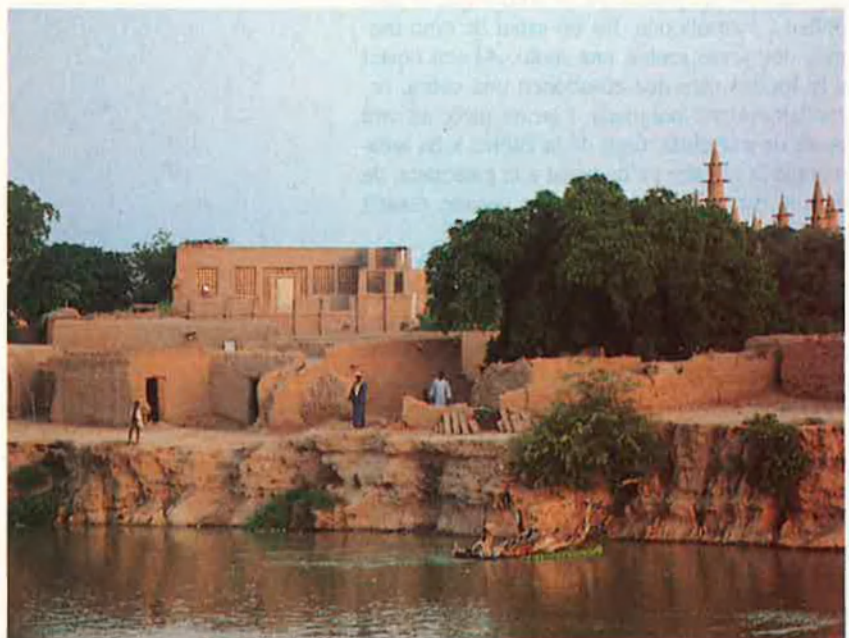
Hi ha paradetes de tot el que es pugui imaginar, de menjar a sabons, passant per joies, mantes i instruments musicals. Mopti no tindria sentit sense el comerç, especialment en l'època en

“La indescriptible xafogor fa fàcil d'acostumar-se a la lentitud del viatge. Travessem zones desèrtiques. És paradoxal que a les dues ribes d'un riu d'un cabal considerable, l'única cosa que albiris sigui desert i més desert.”

què el riu és més navegable i atreu famílies senceres de tots els petits poblats del Delta, disposades a aprovisionar-se per a la resta de l'any. Hi predomina la venda de peix sec iumat, sovint de color de sutge, que fa una flaire orgànica. Les safates de peix són punt de reunió de totes les mosques del país, verdes, negres, i gegantins tàvecs africans que, de nit, s'esfumaran per deixar pas a autèntics eixams de mosquits, pertinaços, que clivellen els cossos de tot ingenu que no es posi a cobert. És tal la seva potència que són capaços de xuclar-te la sang a través de la roba. Alguns són portadors de la malària, malaltia que fa estralls entre la població africana.

El port de Mopti és un espectacle. En un extrem, sota el bar Bozzo, a última hora de la tarda, abans que surtin els mosquits, s'hi congrega una munió de gent dedicada a les més diverses i

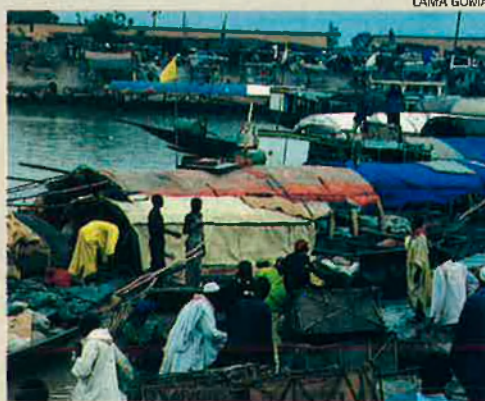
“Tot és net. La gent dorm al ras, parapetada sota grans mosquiteres rectangulars. Les cases de fang han adquirit la solidesa de l'asfalt”.

"El riu dels negres"

El Níger, riu de rius o riu dels negres, que és com el van batejar els primers viatgers àrabs que es van aventurar per l'Àfrica occidental, creua Mali de sud a nord, de Bamako, fins Timbuktú i Gao, a les portes del Sàhara. Després travessa Níger i Nigèria fins a desembocar al Golf de Guinea.

A les vores d'aquest riu es van instal·lar els grans imperis de l'antiguitat: Mali, Ghana, Songhai, i els petits reialmes dels bambara de Segú i els peul de Macina. El Níger, principal artèria comercial i cultural de Mali, és encara avui un dels eixos bàsics de la vida del país.

D'agost a febrer, aprofitant la creixença de les aigües, és possible de navegar pel riu amb tres grans vaixells, tres sorprenents viles flotants, que fan el trajecte de Kulikoro, a seixanta quilòmetres de la capital, Bamako, fins a Gao, al nord-est del país, en zona desèrtica. El trajecte, 1.308 quilòmetres, dura cinc dies i cinc nits. És un mitjà de transport que per la seva velocitat i les curioses condicions de vida a bord, atreu molt poc l'incipient turisme que visita Mali.

LAMA GOMÀ

Port de Mopti. A vora riu s'aplega la gent.

X. M.

inimaginables activitats. L'aigua del riu és d'un marró clar, com el del fang abans de coure, amb un toc verdós de brutícia. Els més petits hi naden i juguen, mentre les mares hi renten peces de roba multicolor que s'eixuguen, ben estirades, damunt les pedres. Hi ha homes que es despullen i s'ensabonen. En un espai de cinc metres, dos joves renten una moto. Al seu costat n'hi ha dos més que ensabonen una cabra, escandalosament indignada. I en un racó, un vell vestit de musulmà, fugit de la Bíblia, s'ha arro-mangat la gil-laba i s'ha posat a la gatzoneta, de cara al riu, per orinar. Excepte cardar, resar i dormir, tot es fa al riu. Mirant a l'horitzó.

El mitjà de transport més habitual són les *pinasses*, immenses piragües de motor, pintades de negre amb sanefes multicolors. A l'interior, seguint una mena de ritual pre-establert, s'hi van encabint persones, cabres, gallines, sacs d'arròs i cereals, caixes, i tota mena d'embalums gegants. Aquestes barques poden arribar a fer quinze metres d'eslora per dos de mànega, i les carreguen de gom a gom, en una operació lenta i ordenada que pot durar moltes hores. El patró, que sol ser molt vell i no s'immuta per res, s'asseu a proa, de cara a l'horitzó, amb els peus a l'aigua, i va xuclant una pipa. Quan comença a fer-se fosc, surt fum de l'interior de la *pinasse*. Hi fan foc per preparar el sopar, segurament nyam, arròs bullit, una mica de carn i te. Aviat

salparan. Demà menjaran menys. I demà passat, vés a saber. Els mariners, descalços, fan equilibris entre sacs i caixes. Perxen amb pals llarguissims, sense creuar ni una paraula. La maniobra és perfectament estudiada. Quan seran fora port encendran el motor que traurà molt de fum negre i s'allunyan riu enllà, conduint aquest festival humà pels aiguamolls en un viatge incòmode, insà, que durarà dies.

El Kankou Mussa arriba a port a trenc d'alba. El senyor de l'oficina, visiblement més atrafegat que el dia abans, va dient que no hi ha hora establerta per a salpar. "Depèn de quant hi triguin, a carregar i descarregar la bodega", diu amb cara de fer un càlcul complicat. Pugen i baixen passatgers. Els mariners descarreguen caixes immenses, enmig d'un galliner de crits i d'instruccions que, a jutjar per les enrabiades d'algun d'ells, deuen ser contradictòries. El vaixell, de tres pisos, té capacitat per a cent persones, però n'hi poden anar moltes més, perquè a la bodega, entre els paquets, s'hi instal·len famílies senceres que porten vitualles i una galleda per a fer les necessitats. Després de dos dies de navegació, la brutícia ha començat a instal·lar-se pertot arreu. Un mariner demana aspirines. Fa cara de febre alta, de paludisme.

Una vintena de nens, esquivant la vigilància del capità i els membres de la tripulació, s'han colat pel formiguer humà que, atrafegat, recorre tots els racons del vaixell. Viuen de vendre qualsevol cosa. Des de plàtans a unes sospitoses bossetes de plàstic que contenen líquids de colors i que, segons que diu un espavilat aprenent de comerciant, són un efectiu remei tradicional contra la diarrea. Tres hores després, sona la sirena i el Kankou Mussa s'allunya lentament del moll. Comença un viatge de tres dies i tres nits, un trajecte de cinc-cents quilòmetres pel Níger, de Mopti a Kulikoro.

L'activitat a bord es va ralentinant a mesura que pica la calor. I a mesura que pica la calor afloren pertot arreu olors de cuinats que es barregen amb totes les flaires que pot arribar a produir tanta humanitat concentrada. De tant en tant se sent buidar una galleda al riu. Fa calor, molta calor, i els qui han comprat mangos al port inicien la revenda. Els més petits, sempre els més comunicatius, pugen a explicar les últimes novetats a bord. A Mopti, els militars (n'hi ha cinc o sis) han fet desembarcar un *petit voleur*, un pobre xavalet que havia robat uns llençols. Els militars són molt valents en aquests casos.

El riu és ara marronós, platejat en la llunyania, com aigua de riera quieta. La indescriptible xafogor fa fàcil d'acostumar-se a la lentitud del viatge. Travessem zones desèrtiques. És paradoxal que a les dues ribes d'un riu d'un cabal considerable, l'única cosa que albiris sigui desert i més desert. El Níger i res més. Som a l'època de pluges. Costa d'imaginar-se com deu ser el paisatge en època seca. Encara és més insòlit quan

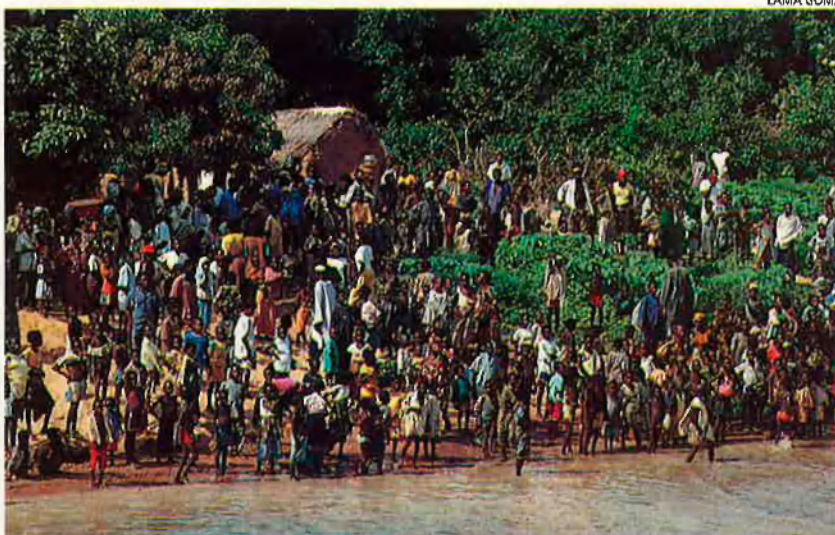
apareix un arbre mig mort, un arbre sense bosc, a l'ombra del qual s'aixopluga un vell. És l'única persona en quilòmetres a la rodona. Molt de tant en tant, veus persones que caminen en direccions contràries en un espai sense camins. Semblen figuretes fugides d'un pessebre.

Des de babord, i mirant cap a terra, costa de fer-se càrrec que som en moviment. Apareix un arbre sol, per la dreta, a proa. Ara sí que tens la sensació d'avançar. Tot i això, l'arbre triga més de mitja hora a desaparèixer del camp de visió, a popa. A coberta hi ha un vell cec, mig invàlid, ajagut a terra, damunt una marfega. Recita l'Alcora. No deixarà de fer-ho en tres dies, fins que desaparegui misteriosament, sense que ningú l'hagi vist menjar ni beure res.

Al primer pis i a la bodega, les famílies s'hi han instal·lat fent un vertader escampall amb les seves pertinences, com delimitant el seu terreny. N'hi ha que cuinen en fogonets de llauna, uns altres fan el te, molts es passen el viatge estirats, ofegats de calor, de manera que sols es veuen peus que surten de les cabines, a diverses alçades, segons el nivell de les lliteres. Són peus negres, peus gegants d'ungles gegants, que semblen recuperar la vida, mandrosament, quan fan un lleu moviment per espantar les mosques. Hi ha ràdios engegades, les músiques es barregen i es confonen amb el soroll de les màquines i els crits dels nens, que són moltíssims i que enreden pertot arreu.

La vida és monòtona. El paisatge, a mesura que ens acostem al sud, va fent-se cada vegada més verd. Com per art de màgia, als illots, apareixen els poblats dels pescadors nòmades, dels bozzo. Tot sembla fràgil i momentani. Pesquen amb nanses i teranyines rudimentàries. I pesquen. Certament sembla mentida que hi puguin viure peixos, en aquestes aigües de color d'aiguarràs usat.

Una nit, potser la segona, la tripulació pren posicions i fa els crits propis d'una maniobra important. A fora tot és fosc. Els passatgers donen signes d'alterar-se. Els fars del vaixell il·luminen cap a terra i apareix un poblat. Tot és net. La gent dorm al ras, parapetada sota grans mosquiteres rectangulars. Les cases de fang i el terra, de sorra, han adquirit, per efecte de les pluges, la solidesa de l'asfalt. Tota la gent del poblat s'ha mobilitzat. S'esveren, criden i salten a

"Tota la gent del poblat s'ha mobilitzat. S'esveren, criden i salten a l'aigua com si assistissin a un miracle. Les dones van amb l'aigua fins als pits, que suren, i entre els mugrons disparats, duen, com petites barquetes, carabasses plenes de llet. Els passatgers també criden: volen llet, pai-pais, fruita o llimonada. El merder és indescriptible. Finalment, el Kankou Mussa amarra".

l'aigua com si assistissin a un miracle. Les dones van amb l'aigua fins als pits, que suren, i entre els mugrons disparats, duen, com petites barquetes, carabasses plenes de llet. Els passatgers també criden: volen llet, pai-pais, fruita o llimonada. El merder és indescriptible. Finalment, el Kankou Mussa amarra. El mariner que té malària abaixa la passarel·la. Hi passen dues persones. Ens allunyem. S'apaguen els llums. Al fons, en la foscor, queda la cridòria i les rialles de dones i nens, xops de cap a peus i feliços d'haver venut una carabasseta de llet.

L'endemà, la vida a bord continua igual. Tedi. Música. Arbres torts, poblats, pescadors i mesquites a les vores del Níger.

L'altra nit, deu ser la tercera, arribem a Segú, l'antiga capital del vell reialme bambara. Atraguem al moll. Sempre els mateixos crits i la mateixa maniobra. Els militars han detingut un altre *petit voleur*. És coix. Diuen que ha robat un parell de bitllets. L'apallissen davant tothom. La parada durarà tant com duri l'operació de càrrega i descàrrega, diu el capità fent cara de resoldre un càlcul complicadíssim. Els mosquits contraataquen. Baixem a menjar un plat calent, a l'alberg d'un libanès. Marxem. Les nenes que han baixat al moll s'acomien dels heroics militars. Van vestides de diumenge i s'han estirat els cabells, com les blanques. Al fons, els minarets de la mesquita són l'última imatge que es veu retallada a l'horitzó.

Cada vegada hi ha més arbres. Més verd. Ens acostem a la capital. Hi arribem l'endemà, a mitja tarda. Kulikoro. Final de trajecte. El capità, parsimoniós i diligent, s'acomia de tothom. Els passadissos i la bodega són fets una autèntica desgràcia, molt bruts, com si el vaixell hagués supurat quelcom de biològic. Al moll hi ha quatre curiosos. Perquè ningú no espera ningú. Queden encara seixanta quilòmetres fins a la població de Bamako. Cadascú els farà com podrà: de qualsevol manera. A Bamako tornarà el gran caos.

Xavier Montanyà (Mali)

LAMA GOMÀ